

22-dik Szám.

N E M Z E T I
T Á R S A L K O D Ó

Május 30dik napján 1837.

Ú T A Z Á S O K,

nemes Torda vármegye alsó kerületének nevezetesebb járásaiban.

(Végzet.)

Legnevezetesebb a' három hasadékok között, az országszerte híres tordai hasadéka. Ennek, 50 — 40 magasságu falai, függő-eléhajlott — vagy megdült helyezetekben emelkednek ég felé, egymástól egészen különvált és különválendő hasábokban. Függőleg álló testeket, fekvőknél hosszabbaknak látó szem magasabbaknak látja ezen falakat is valóságos magasságaiknál, és az ily rémletes látványok által, feszült munkásságra lobbant képző tehetség még magasabra nyújtja őket, fellegekig fel. Láttani (optikai) képzetekből folyó lánczazata az eszméknek elszakad, midőn leomlással fenyegető szirt áll ember előtt, 's az ész életszeretettel és látványgyal kezd küszködni, midőn az első visszalépést, a' második továbbhaladást tanácsol; végre remény éled, hőssé változik a' félénk, és mérész lépésekkel túlhalad rémitő kőszalán. Félelem és kétkedés nem is ok nélkülületes, mert egy történetesen leomló kődarab, úgy összetörné az embert, hogy csak fel-

Első félesztendő.

támadás angyalai szedhetnék egybe porait. A' hasadék fenekének szélessége, 2 — 5, 8 — 10 öl, tetője szélessége pedig 12 — 20 — 25 öl, hosszúsága 250 — 300 öl, szemmérték szerint. Keresztül foly a' hasadékon egy kis folyam, az úgy nevezett H e s d á t p a t a k, mely mind a' két torkánál malmot forgat. — Ezen folyamban gázolva, vagy fenekéből kiálló kődarabok éles csucsain lépdelve lehet végig utazni a' hasadékon, és sokszor megtörténik hogy súlyegyent veszve, kővirágok honába suppan az ember és jól megázik. — Hasadék közepén, egymással átellenben, vízfelületesen feljül 8 — 10 függő öllel, vannak két barlangok, melyek a' hasadék léte előtt egy egészet tettek, torkolata mind kettőnek kőfalakkal bé van rakva és ezeken lölyukak 's ajtók hagyva. Ellenség elleni védhelyek voltak ezek, hajdani véres évszázadokban; feljül és alól a' hasadék öblei is elváltak zárva, falfalakkal vagy kározzatokkal (pallisade), melyeknek sziklába vésett némely fészkei ma is láthatók. Szomorú évszázadok szomorú jelei!! B a j k a v á r á n a k nevezik a' jobb oldalbani barlangot, melyben B a j k a nevű haramiakapitány bándájával tartózkodott kuruczvilágkor. Tonnabolthoz hasonlító mind a' két barlang; Bajkáéba elfér mintegy 100 ember, mely végzeténél két ágokra oszlik; sokkal szűkebb, de hosszabb a' másik barlang, mintegy 25 öl hosszúságú, mely vége felé úgy elszűkül, hogy benne tovább haladni nem lehet. Czifrázatokat képző cseppkő egyikben sincs, hanem csak szabálytalan.

A' második hasadék közel van a' torda-kolozsvári posta úthoz, Tur és Koppán között. Ez kisebb mértékre vett mintája tordahasadékának, vannak apró barlangai, Koppán felőli torkához közel, azon kútfő mellett, melynek vizét

a' rómaiak várok felé vezették volt, kősziklák képzének egy kis természetes várat, mely körül szembetünőleg látszik azon erő nagyhatása, mely kérdéses szikláinkat megszagatta.

A' harmadik vagyon Berkesen alól, a' már egyszer említett tordai erdő tetőjén, melyet Király erdőnek neveznek. Erről nincs mit írni, de még is megérdemli hogy keresztül menjünk rajta, az erdőbe: nem azért, hogy valami csudálatos növésű fákat lássunk benne, mert ezeket a' szomszédok erőhatalommal földig lepusztították, míg Torda főnökei megakadályoztatásról tanácskoztak; — nem erdő látni tehát, hanem ásványokat keresni lépünk bé ide. De vigyázzunk, az Istenért jól vigyázzunk; ne mondjuk hogy tordaiak vagyunk, mert: ha ezt mondjuk: lelkünket, apánkat, anyánkat, idvességünket, vérünket, urvacsoránkat, szentünket, Krisztusunkat, Istenünket összekáromolják; tatár módjára megkínoznak, vérünket kiontják, agyon vernek, Aranyosba fullasztanak az érdeemes szomszédok. Itt a' véres helyekre hányjunk földet és követ, hogy nőjjenek dombok az ártatlan véromlások emlékére, és a' békes Erdélyben élő gonosz emberek gyalázatára.

Sárga- veres és szürke mészsiklák fedezik az erdő északi oldalát, melyekből agyag- és fővénkő bérczek vonulnak dél és délnyugot felé. Ezeknek kezdeténél találhatik: mészkőtöredék (kalk breccia), melyből igen jó építészeti meszet lehet égetni. Vaskő van; a' magyarospataka vereskő felőli ágának kezdete felett, mely valaha művelésben volt. Kénkavics a' nevezett patakban és a' farkasvölgy patakának sűgópatakkali egyesületénél, mely is arra mutat, hogy ezen helyeken nemes érczeket is lehetne ta-

lálni; jelesen pedig a' sűgópatak feletti kénkavics-fészek felett — farkasvölgy-pataka és ol-tárkő között — az hol n. keletfelé nyúlik egy vékony kavicsér, mely is nagyon hihetőleg ér-czes klufta. A' tekintőkö oldalából (kár-páti fővényből) valaha aranyat választottak ki. A' berkesi torkon alól, a' sűgópatak balpartja feletti domb olyan fejer agyaggal gazdag, mely-ből faművekre és falra fejerfestéket lehet készi-teni, ez hihetőleg: mészsípát korhadásból szár-mazott. Ugyancsak a' sűgópatak balpartja felett, a' már említett kénkavicsfészek enkevással alól, timsó föld és szűztimsó hőven talál-tatik,*) e' körül pedig veres és sárga va-sokrás agyag melyekből hasonló színű festé-ket lehet készíteni és készítenek is faművekre és falra. Az erdő alatt folyó Aranyosban lehet ta-lálni: ákhatot, kárniolt, kálczedont, veres jászpist, de igen apró darabokban, melyeket a' Toroczko felőli patakok hoznak e' nagyobb folyóba; mosnak itt aranyat is, vala-mint Torda mellett is; ezeken kívül láthatni itt, többféle földalkattani ködarabokat is, melyeket havasokról hord le az Aranyos.

Utazzunk már e' szerencsétlen erdőből ke-letészak felé, bérctetőn, vissza tordahasadéká-hoz. Félórányi utazásunk után — mely nem kön-nyű — magas dio- és cseresznyefák között egy kis tornyos fatemplomat találunk, mely Monosz-teria név alatt vidékünkben ismeretes, de itt' Re-mete nem lakik, hanem a' felső peterdi oláh pap jár fel isteni szolgálatra. Innen egy köves és me-redekes út vezérel le délfelőli oldalon torda ha-

*) Ha ide, a' tordaiak timsófőző-gyárt állitanának, nem kellene drága pénzen vennick a' külföldről hozott timsót a' timároknak, szöcsöknek, szijgyártóknak 's a' t.

sadékához, mely gyönyörű kilátásokon kívül, némely ásvány darabokkal is kedveskedik u. m. kárniollal, tojás idomu jó lágy kóvakővel, rozsakavicssal, és echinittel. Midőn egy malmat látandunk, fűzfák között, hagyjuk el a' feléje kanyaradó utat és balra térve egy más úton lejtsünk Tordahasadékra felé: ebben le a' vízig azon Vulkán koholta köveket, melyekről fennebb említés volt megláthatjuk. Ha Monostériától egyenesen közép Peterd felé lejtünk, hozzája közel, egy malom feletti árakban, piksziseknek, asztaltáblaknak, díszedényeknek kisimítható szép kárpáti fővénykövet és fekete lidit-tet, találhatunk, — Magában pedig a' hasadékban találunk: selénitet igen szép alakzatban, és mézspát kristályokat, melyeknek tetejükbe kavics van növe. Lehet néha itt, kővévált pénzidomucsigákat is találni (helicit), melyeket Hesdáról hoz le magával a' patak: sz. László pénzeinek nevezi ezeket a' köznép 's még némely, egyébiránt tanolt emberek se hiszik, hogy csigaváltozványok lennének.

Tordahasadékáról van két népmonda: egyik regéli hogy midőn sz. László király, kúnokkal hadakozott volna, a' két ellenséges tábor bérczetlőn foglalt helyet egymással szemben, midőn sz. László könyörgésére, meghasadott a' hegy, hogy táborára ellenség ne csaphasson, mutatják itt a' király lova patkójának is nyomát, ki a' hasadékon keresztül ugratott, melyből azt következtetik hogy ellenség felől maradott volt, könyörgése teljesevékor. A' második monda pedig regéli: hogy Dáriusz király szitákkali hadakozásakor, tordahasadéki üregekbe rejtette kincseit, pedig őtet soha se látta Érdély. Ez a' monda hivott és hívó ide sokszor könnyen gazdagod-

ni kívánó szerencsehősöket, kik vagy üregekben hagyák fogaikat, mint kéményseprő Kis, vagy pedig lesütött fővel térnek vissza, mint 1836ban Friedmann izraelita, az isméretes archicsaló.

Tordahasadékából, kérdéses bérczünk 'dél-felöli oldala alatt, haladjunk tovább. Utunkban egy kaptatón fogunk átmenni Szindre. Kaptató körül megfogjuk látni azon sziklákat, melyekből fűrésztették a' rómaiak Salinae váranak köveit; Szind felett pedig, azon porcellán agyag fészket, melyből a' batizi, nagy görgényi 's a' t. porcellán gyárokhba hordják az agyagat; Szinden alól pedig találunk kréta palát, melyet használnak a' tordai szabók. Szind és Koppán között találunk alabástromot, szép fejért, Koppánon feljül pedig, turkoppánhasadékban mária üveget. Leirt fordulatunkról azonban jegyezzük meg, hogy nem egészen tartozik Torda lakköréhez, a' mi ehhez tartozik belőle, a' királyerdő és a' tordahasadék mellett hestáterdő.

Forduljunk még egyszer vissza, városunk mezőség felöli lakköréhez; itt találunk közönséges gipszet az egyesült görög vallásuak temploma mellől sóaknak felé haladó út körében; gömbölyü, karika idomu és idomtalan fővénykövet a' butorom körül; agyag és mészmárgát 's melassát, a' szénamezőken; lenni kell ezek között köszénnek is, melyet felkeresni hasznos és szükséges lenne a' fátlan városnak.

Torda Florája gazdag. Vannak havasi, mezei, réti, mocsári és vízínövényei, oly nagy számmal hogy előszámláltatások igen hosszas és unalmas névlaistromat szülne. Koszoruba fűzem tehát Floránknak csak érdekesebb növényeit, melyben magyar nevük után tett: o. orvosi, o. o.

olajos, f. festő, k. k. kost, k. készlet (manufactur), m. mérges, cs. cserlő, e. erdősz növények jeléi; a' jeltelenek pedig nem mindenhol termők*).

Az állatországból, honi vagy honosított szelid állatok fejjér bivalon, öszvéren és páván kívül hasznokhoz mérsékelt számmal tenyésztetnek városunkban: de nemesítetésekre még nem sok figyelem van fordítva.

Vadállatok seregeiből, emlőseink között nevezetesebbek: a' sül disznó; evét mókus; mezei nyúl; közönséges borz; görény és közönséges menyét; hörcsög mormutér; róka eb; farkas eb, mely néha csapatonként tanyázik tavak körüli náderdőinkben; közeli havasokról őz is jó le a' király erdőbe; közönséges vidra lappang az Aranyos martjaiban, és vízi cziçzkán.

Szárnyasállatok tartás seregéből, oly sok vad madaraink vannak, hogy Torda lakkörét, úgy lehet nézni, mint honi madaraink egyik gazdag fészket. A' király erdő kőszálain, megjelenik néha a' madarak királya a' havasi sas; és mezőség felőli erdőtlen határokon parlagi sas is. Kánya, ülü, héja, és karvaj vadászák a' gyengébb madarokat. Csirke után leselkedik csörgő szarka. Tornyaink fedelezeteiben vercse cseveg, és búsan kuvikol mellette halál bagoly. Minerva füllesse, nagy és közép (strix bubo et otus) tudós komolysággal forgatja kerék fejét torda hasadék kőszálain és itt huhog Morfeusz madara is. Láttam szőlő hegyeinken bába szarkát, mely csalárd és változékony hangjaival, maga körül gyűjti ártatlan polgár társait, hogy őket szétzaggathassa. Kökény virágzástól fogva árpa érésig, hátra lé-

*) Ezen növény név-laistromot később külön ívben záratekul közleni igyekszünk. — Szerk.

vő éveink számát, megkérdezhetjük ugyan, a' hangos kakuktól, de ennek hazug profétátát sok szeres úpupolással gunyolja bubós babuk. Zöld-tarka-és küllő harkályok, kurtakalapács, és faksz kopácsolják az egészségtelen fak kérgeit. Fekete holló, közönséges varju, csóka és seregély ezerekenként sereglenek mezőinken. Zajgó szajkó (mátyás) tolvajkodik a' nagy berek magyarái között. Vadgalamb és nyögő gerle szőlő hegyeken, fürj, lomha tuzok, fogolymadár és szalonka snef mezőken kácsa és csörgő récze tavak körül fásasztják madár vadászainkat, kelepelő gólya fészket nem láttam ugyan tordai házakon, de ötöt sétálni láttam tordai mocsárokon. Libucz tojásaiból ettem jó ízű rántottát. Vadlúdak repülnek áthatárainkon miéinknél nagyobb tavak felé. Buvár, hóda, nádi veréb, nádi rigó, nádi bika kevés számmal szállásolnak tavainkban. Szántóka, mezei és réti pacsirták, zoltárokát énekelnek. Czéresznek és Pánnak halmainkon völgyeinken. Fekete és sárga rigó, szemeti pinty, tengelicz, kenderike, és fülemile, nagy berekben hangversenyeznek, de ezen ingyen dalosakat gyakran fizetik puska roppanásokkal némely vad érzetű fiatal emberek, és néha nem fiatalok is *). Szívképző művelődésnek alsó fokán sem áll az olyan ember, ki virágos berekben sétálva, mellette vagy felette éneklő madarak ellövésében vagy ijesztésében gyönyörüségét tudja találni. Szívökben az ilyeneknek nincs morál, és ha fejükben van is, csak annyi becsü, mint meghalt pap feje alatti könyv, mert, még a' holló ostoba krá-

*) 1836ig — midőn ezen irás költ — így volt, de jelenen nincs így, mert meg van tiltva.

kogása is egészsítő hang azon dicső melodiában, melylyel a' madarak Istent magasztalnak és embert gyönyörködtetnek. Csíz és sármány csak telelni költöznek hozzánk távoli havasokról. Csáláncsattogató és ökörszem bujkálnak szőlőgyepükben. Füstti és házi fecskék házi barátaink. A' czinegék fajaiból még csak a' függőmadarat (*parus pendulinus*) említem meg, melynek mesterséges fészket láttam függeni a' posta réti berekben egy egersónak Aranyos felé hajlott ágán.

A' két éltü állatok seregéből, tűzgyék vagy szalamandra mászkál a' király erdőben, zöldgyék mutatja fényes pikelyeit torda hasadék meleg kőszikláin, mezőinken sok a' fűrgékgyék, vízi bornyuszkál széna mezőkbeni posványokban; úgy gondolom, hogy tavaink körül meglehetne találni a' törökök kedves sztinkoréjét is? Bekákkal és kigyókkal ismeretes nem vagyok.

Tordának kevés és rossz halai említést nem érdemlenek.

A' bogarak népes seregéből, pillangóink lepkeink, pilléink és fedélszárnyu bogaraink közül ismerkedjünk meg a' szebbekkel, tanyázásaik helyeivel együtt.

Atalánta: ezen gyönyörű pillangó, hímes szárnyait lebegteti a' kis-útsza feletti szőlőgyepünk körül. Apolló: megjelenik a' nagy bereknek Keresztes felőli részeiben, bablevelű szakákon (*sedum Telephium*). Galatéa: közönséges. Páva szem pillangó: nagy berek komlós részeiben tündöklenek kék szemei. Irisz: a' királyerdőnek veres és sárgakő alatti táblájában, az ottani körösfák virágzásakor sokat láthatni. Páfia: ezen szép pillangót Atalánta társaságában meg lehet találni. Antiopa: gyászol a'

nagy és kis berek füzesei között. Mácháon: repked veteményes kertekben. Argusz közönséges, különösen tövisbokrok között. Pecsétes pillangó: veres pontos sárga szárnyait terengeti nagy berekben kánya és bankita bokrok virágain. Áglaja: ezt keresni kell császár szakállakon (*viola tricolor*). Átroposz: ez a' bús lepke, halálfő idomu czímerét mutatja, a' keresztos mezőn, kolompér virágain. Fégea: sárga övét meglehet nézni hesdát erdőben. Elpénor: ez a' gyönyörű állat tanyázik szőlőbokrokon. Féniksz: Elpénor barátja. Páva pille: (*Pavonia*) művészileg rakott fészket ennek, rozsabokrokon találjuk. Hölgy: (*vinula*) tarka fátyolát szellőzteti a' nagy berekben, nyár- és fűzfák koronáin.

A' pillangászók gyűjteményeikből szép idomu egyvelegeket szoktak alkotni: rakjunk ezek körül, czifrázatul, néhány sor párkányokat is, fedélszárnyu szebb bogaraktól:

Az első sorba fűzzünk aranyos cserbület (*scarabeus auratus*), melyet a' nagy tündér tetőjén termő csipke és parlagi rózsabokrok bokrétaiban megtalálhatunk. A' második sorba fűzzünk aranyos cizinczinbogarakat (*cerambix populneus*) nyárfákról; és aranyos futrinkákat, mezőken szedve. A' harmadikba csipkézetül, körözsbogár fejeket, körözsákról, orgona lilákról és fagyalbokról; de ezeket kestyüs kézzel fejezzük le, hogy nedvök ujjaink begyeire hólyagokat ne huzzanak. A' negyedik sorba fűzzünk veres, sárga, és fekete fedelű, pontos vagy foltos fűskatákat, melyeket erdőn, mezőn kertekben találhatunk.

Vége: galacsinhajtó és csercserebületből (cserebogár) rakjunk mind ezek alá árnyéklátokat. Az ilyen bogáregyvelegekből ké-

szült képek rámái czifrán rakjuk ki szarvas- bogarak ágosbogos fényes szarvaival, melyek nyári estéken szőlőhegyeken szárnyalnak, rakhatunk ezek közé rákoilokat is.

(Gyermekeket, kikben fejlődik a' tudás vágyja, az ilyen formálag rakott növény- kő- vagy bogárkép egyvelegek ismértetése által, könnyen és bámulatos haladással bélehet vezetni a' természet felséges országaiba, és ha, az okos tanító, természeti tárgyak ismértetésével erkölcsi tanúságokat is összefűz, fogékony szívökben a' megismért tárgyak örök emlék-jelei leendenek, a' mintegy beléjük varázslott erkölcsi ideáknak. — Mint a' tudalom (mathesis), rendszereteket és erős karaktert: úgy a' természet tanulása szelid erkölcsöt, érzékeny szívet, és lelket formál az emberben).

A' férgek seregéből, csak a' piócza nádályt említem meg, mely is a' virágostóban bőven terem. Többeket vizsgálni és feljegyezni, se időm se kedvem nem volt.

(Folytatása következik).

Téglási Ercsei József.

OKOSSÁG ÉS FILOSÓFIA.

(Végzet.)

Az ember önhelyzetéből erőszakosan ki nem mozdul, míg az érdekével egyezik. A' hosszas tapasztalástól vezetett okosság útmutatója. Bár mi felséges is fejedelmi méltósága, ő, a' mint a' közvéleményre, úgy országa mindenkori szükségeire is untalan jótékony bölcseséggel figyel, s magassága érzete által dőlős önkényre soha sem csá-

bittatik. Bárha a' kormány szekere előtti gyors lovak félre csapnak is: ő szilárdul tartja a' gyeplőt, hogy a' célra vezető úttól észrevehetőleg ki ne térhessenek. Midőn tehát egykor Ildik Friderik az mondta: „Ha én egy tartományt érezhetőleg megakarok büntetni, azt filosofus által kormányoztatom, bizonyosan ő kir. felsége csak a' Voltaire és Encyclopedisták filosofiáját tartotta szem előtt, mely hogy nem méltó e' névre, bizonyítás nélkül is hihető. Voltaire éppen úgy nem érdemlett a' filosofusok, mint a' szentek közt helyt.

A' józan filozofia ellen bár mi kevés alapost lehet görditni: még is nevezetes, hogy a' filozofia idő szaka eleitől fogva rendszerént a' társaságok, és országok hanyatló kora volt. A' filozofia a' görög, és római köztársaságok végszázadjaiban divatolt elsőbb. Athene csak hanyatlása vég estvéjén látott filosofusokat. Cicero, és Lucretius csak a' polgár háboru zürzavarjában irtak az Istenek és a' világ természetéről. Szomorú észrevétel, ha a' filozofia szövétnekének csak oly halotti szövétnekeknek kellett lenni, hogy az országok és társaságok, a' honszeretet, és erény temetési innepét világítsák! De ezen jelenetek öszve ütközése állandóan nem azt bizonyítja, hogy ezek mint ok, és művelet szükségeskép öszvekötvék. Csak ugyan az idő romlottsága felkölthette a' filosofusi lelket az általános, és hathatós felszóllalásra. Az orvosok soha sem sürgébbek, mint ragadó nyavalya idején; a' hit tudósok soha sem buzgóbbak, mint a' tévelygő tudomány rohantakor; lehet-e máskép a' filosofusokkal? ha körül minden nyomta őket, nekik is meg kellett szóllalniok.

Igaz, hogy egy néhány év tízed óta a' filozofiával sok illetlenséget üznek. A' Kant időszak előtt érzéktuli tárgy volt minden bölcselkedésnek központja, és veleje. Istent, világot, 's

minden ember illetőt, a' mennyiben azt megismereni szükséges, fel fogni, e' vala czélja a' bölcselkedési iparnak. A' hit tudomány még akkor, valamint minden századokban, a' bölcselkedési vizsgálódásra nagyon befolyt, a' filozofia alázatosan vitte utána uszályát (Schleppe.) Nem lehetett elég szabadon és önálladmulag bölcselkedni; hanem gyakran az egyházi hitre kitérni, hogy a' vizsgálódások következményei azzal egyeztessenek. A' ki ezt elmulatta, könnyen eretnek, vagy szabad gondolkodó, és Isten tagadó hitbe esett, mint p. o. Spinoso, és Lessing. Kánt a' filozofia határit szoroson kiszabta, 's azokat kiszélesítette; ő emelte ezt azon méltóságra, hogy a' hit tudomány elébe fáklját tartson. De majd oly sebesen következtek egymás után a' bölcselkedési rendszerek mint varázs lámpa árnyai, hogy kétséges volt, melyikhez kellene ragaszkodni. Egy mást versenyezve, egyik rendszer a' mást lenyomni igyekezett, 's gyakran alig léteztek egy párizsi divat koráig. A' főnökök közül még egy sem adhatott tanitmányinak, és véleményének általános meggyőző erőt, azoknak köztetszést nem szerzhettek, még csak egy gyorsan elmuló élet kornak sem tehette rendszerévé. A' dics vágyó tanitvány majd tanítója felébe emelkedett, e' felébe majd a' másik, 's így tovább és így rövid idő alatt egy élő gúlává (Spitzsäule) csoportoztak annyira, hogy az utolsónak legfelül pusztaléghez kellett kapkodnia.

Az Isten kimerítettett, úgy a' mindenség, sőt a' semmi is, a' min senki túl nem mehetett, és így a' filozofia, mely általánosan minden különös tudást megakart ragadni, a' teljes Semminek tudományává sülyedt alá. Néha az ujságok a' hazugság közé úgy bonyolítják a' jeles igazságokat, mint valami arany darabokat a' papiros

pénz közé; de a' két világon túl bolyongó aequilibristák, kik homályos kifejezések dagályaiban bölcseségeket fitogatták, még sokkal kevesebb-
Semmit csináltak. Ezen jelenet különös, de a' kortörténete erősíti. A' legcsodálatosabb ebben az, hogy az Én és Nemén rendszerekhez hasonló buzgósággal, az élő közönség körül forognak, 's még is csak az utó világ bírói székéhez hivatkoznak, nem is álmadván azt, hogy őket az utó világ ki fogja oevetni.

Kánt, Fichte, és Schelling a' magok és hasonló rendszerek által az okos vizsgálódás nagy kárára ellen sükert fognak mivelni. Már is minden bölcselkedési irányzatokban észrevehető azon törekvés, hogy a' fogulatlan gondolkodó a' mély tudós egyvelegből alig talál menekvést. Szinte minden filozofus nyomozó maga tör utat magának, 's körének saját központjából indul ki, 's vágyik azon dicsőségre, hogy két világon túli szárnyak által másokat alatt hagyjon, és sokak előtt láthatatlan legyen.

Végre hová fog vezetni ez, joslói szellem nélküli látható, majd az erőtetett észjog (Naturphilosophie) a' többség józan értelmét túl haladva az igazság és hit helyébe a' pusztító kétségeskedést állítja, 's azt fogja tőlünk kívánni, hogy mindenben kétkedjünk, csak bölcseségében ne. Az ő talányos homályosságu szó és képes öltönyéhez, melyet a' gondolatok igazsága és szabadsága védszeréül vesz magába, hogy a' zsarnokok ideologia iránti gyűlölségétől meg ne emésztessek, vagy cifra kifejezésekből szőtt uszályához mások is rendre hozza ragaszkodnak, kik fogékony lévén a' rajongás iránt, mohón kapnak mind az után, a' mi a' mysticismust táplálja. Sokkal többek az emberi bölcsesség véghatárát a' zavaros szószaporításban sajditják, 's áhíatosan imád-

ják, a' mit magok sem értenek; szűk lelkök hivatali tudományok körébe át kíséri őket, 's egész éltökben sántikálnak tisztí hatóságokban. A' filosofiának, hogy ez köz hasznu lehessen, rokonosnak kell lenni mind azoknak értelmével, kik a' gondviseléstől oly hivatalba lépni rendeltettek, mely tudományos miveltséget kíván. A' milyen végetlen ennek mezeje éppen oly számtalanok tusái is a' tévelygésekkel, és előítéletekkel. Bár mi fontos legyen is a' filosofusi vizsgálódásnak nyeresége; sokszor egy vakbuzgó kevés napok alatt szét rombolta azt, a' mit az igaz filozofia sok évi fáradság által alig építhetett fel: mivel gyakran és igen könnyen filosofiának tartották, és tartják azt, mi csak rendszere annak. Rendszer van, és lehet számtalan: de filozofia csak egy van, ez a' filozofia.

Németből.

Basa Mihály.

EGY AGYVELŐ TÖRTÉNETE.

O! pulchra species, sed cerebrum non habet.

Phaedr.

Egy n. ni furca comicus, a' „Falusi borbély“ nevű vigjátékban, T.T. név alatt, e' következő történetet beszéli: Egykor a' magam mihelyemben ülve, sebesen felém jöni láték egy ifiu, csinos és piperésen öltözött uracskát, ki bétérvén hozzám, ezt mondá: Kedves T.T. úr! egy rettenetes főfájásban szenvedek: kérem segíjen rajtam: — gyógyítsa meg.

En felelék: „Nagyságos urfi! talán meghűtötte magát, vagy talán valami romantisch szenvedés.“

Nem! monda az urfi, sem nem romantisch, sem nem katedralis (catharralis), minden lehetőst

elpróbáltam; de teljességgel nem akar elmulni.

„Így nem tudok én semmi más segédmodot igazán mondhatom hanem trepanirozom (koponyáját felbontom) az urfit.“

Jó! — monda az urfi — ez különben is már gondolatomban volt.

Erre leüle, és én trepanirozám őtet, félre vevém a' koponyáját, megnézegetém az agyvelejét. — De semmi különöst nem láték rajta. „Nagyságos urfi — mondám — ennyi látásából new tudok útasodni. Engedje meg, hogy vegyem ki agyát, és nézzem meg alól felől.“

Jó — Jó! — monda az urfi: cselekedje hát azt, kedves T.T. úr!

Én kivevém az agyvelőt, egy ívtiszta papírosra tettem, 's elkezdtem chemiai vizsgáldásaimat. — Azonban egy szép dáma halada el mihelyem előtt, kit az urfi meglátván, felszökik, kapja kalapját, 's kifut az ajtómon. — Ngos urfi! kiálték utána, vigye el az agyát. —

De hiában! már messze haladott. —

Az agyvelő nálam hevert az ív papirosan; 's nagy kétségeskedésben valék: hogy mit csináljak vele.

Tizennégy nap mulva B.B. külvárosban járván, találkozám az említett urfival.

Nagyságos urfi! — kiálték én — ugyan mit cselekszik? hogy van? mint van? hát az agyvelejit nem akarja-e tőlem elvinni?

Nem! — monda egészen elvonultan, zavarodva, 's gondtalanul — köszönöm az urnak! — nincs többé szükségem rea: — egy gazdag házasságot tettem, azon dáma kezét megnyertem, 's e' mellett az n. n. udvarnál titularis tanácsossá lettem. — Így nékem hagyván az agyvelejit, én — a' kinek tetszik — ma is azt borszeszben tartva megmutathatom.

K. J.